

## АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

---

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.34>

**П. П. Войтович**

доцент кафедри міжнародного та європейського права  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
ORCID ID: 0000-0002-7636-923X

### ПРАВО НА УЧАСТЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено дослідженню права на участь та його місця в системі інформаційних прав людини та права на правду як запоруці захисту від цензури та дезінформації та як гарантії реалізації права на участь. На підставі проведеного аналізу встановлено, що інформаційні права людини є правами людини в сфері інформації, якими вона наділена в силу самого факту приналежності до людського роду, вони є необхідними умовами побудови життя людини в цивілізованому суспільстві, велике значення в якому має право на участь, яке пов'язане із інформацією, її обміном, свободою інформації. Автор наголошує, що право на участь є ключовим для реалізації інших прав людини, забезпечує прозорість, підзвітність та можливість для громадян брати активну участь у суспільному житті, контролювати дії влади та впливати на прийняття рішень, що їх стосуються, брати участь в управлінні державними справами. Зроблено висновки про те, що право на участь варто розглядати не лише з позиції державно-управлінського аспекту, але і як право на участь у культурному житті, у обміні інформацією, у прийнятті соціально значущих рішень. Автор також наголошує, що одним із найважливіших аспектів права на участь є право на політичну та громадську участь, що відіграє визначну роль у стимулюванні розвитку демократичного врядування, у просуванні верховенства права, у реалізації та захисті всіх прав людини; право на участь має реалізовуватись таким чином, щоб не зашкодити правам інших людей. Автор доходить висновку, що забезпечення права на участь вимагає від держав створення сприятливого правового та інституційного середовища, підтримки медіаграмотності, забезпечення вільного доступу до інформації та технологій та права на правду як запоруки захисту від цензури та дезінформації. Також автор доходить висновку, що право на правду є інформаційним правом, а забезпечення його реалізації потребує вирішення низки теоретичних та практичних питань.

**Ключові слова:** право на участь, право на правду, інформаційні права, свобода інформації, права людини, участь в управлінні державними справами, демократія, державна політика, управління, інформація.

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** В умовах демократичного розвитку держави управління суспільними справами не може залишатися виключною прерогативою посадовців, а потребує активної участі громадськості, звичайних громадян у процесах прийняття рішень,

що стосуються їх життя й добробуту, це сприяє прозорості й підзвітності владних структур, укріпленню довіри між державою та суспільством, а також урахуванню реальних потреб суспільства. Участь громадськості в управлінні державними та суспільними справами неможлива без їх

належної поінформованості про реальний стан речей, про свої права, без доступу до інформації та без урахування інших прав людини. У цьому контексті цікавим і важливим є співвідношення права на участь та права на правду як запоруки ефективної реалізації права на участь із інформаційними правами людини.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** виявляє значний внесок науковців і практиків у розвиток та осмислення тематики інформаційних прав людини, права на інформацію, права на участь. Ці питання досліджувались і досліджуються багатьма відомими вченими. Зокрема, важливий вклад у розуміння інформаційних прав людини та питань їх державно-правового та міжнародно-правового захисту внесли такі поважні вчені, як І.Л. Бачило, В.Г. Буткевич, О.В. Буткевич, О.Б. Гончарук, Н.М. Драгомирецька, І.М. Забара, О.В. Задорожній, Н.І. Карпачова, Є.О. Львова, Е.В. Мамонтова, В.П. Марущак, І.В. Матвеєнко, О. Нестеренко, Т.І. Пахомова, П.М. Рабінович, В.М. Репецький, К.С. Шахбазян та ін. Праці цих та багатьох інших вчених демонструють необхідність подальшого розвитку державно-правових та міжнародно-правових рамок для захисту інформаційних прав та важливість створення ефективних механізмів їх реалізації та захисту на всіх рівнях.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Попри наявність численних публікацій і ґрунтовних розробок у сфері державного управління, інформаційних прав та права на участь в управлінні державними справами, право на участь у його широкому розумінні та у поєднанні із правом на правду (як запорукою ефективної реалізації права на участь) у державно-управлінському контексті не розглядалось.

**Отже, метою цієї статті** є висвітлення певних особливостей інформаційних прав людини, визначення сутності права на участь та його місця в системі прав людини, а також визначення сутності права на правду у тому числі як запоруки ефективної реалізації права на участь.

**Виклад основного матеріалу.** Інформаційні права людини є визначе-

ними нормативно структурованими якими й особливостями буття особистості, які виражають її свободу в сфері інформації, вони є необхідними способами й умовами її життя, взаємовідносин із іншими індивідами, суспільством та державою. Інформаційні права людини є правами людини в сфері інформації, якими людина наділена в силу самого факту приналежності до людського роду, вони є життєвою необхідністю самовираження особистості, обумовлені природою людини.

Сучасний світ неможливо уявити без інформаційних прав людини. Інформаційні права людини являють собою ту універсальну цінність, яка дозволяє «вимірювати» усі найважливіші явища і події, що відбуваються у суспільстві та світі. Інформаційні права людини виступають «лакмусовим папірцем» при визначенні цивілізованості й демократичності держави. Чим вищим є рівень реалізації і забезпечення реалізації цих прав, тим вищим є рівень розвитку країни, адже саме завдяки інформації громадськість спроможна контролювати діяльність органів державної влади, безпосередньо впливати на розвиток суспільних відносин тощо.

Значення інформаційних прав людини пояснюється важливістю інформації в сучасному світі. Категорія «інформаційні права людини», про існування яких справедливо стверджують деякі дослідники [9, 11, 12], як і категорія «права людини» застосовується для визначення як юридичного феномену, так і для характеристики прав в більш широкому соціогуманітарному значенні, адже, перш за все, основним призначенням інформації є задоволення інформаційних потреб окремої людини, суспільства та держави.

Розглядаючи інформацію як предмет взаємовідносин між державою та фізичними і юридичними особами, варто зауважити, що інформація – це, по-перше, відомості про навколишній світ і процеси, що в ньому відбуваються; і, по-друге, – це повідомлення про стан справ, стан чого-небудь. Більшість суспільних відносин виникає саме з приводу інформації як відомостей і повідомлень під час її створення, розповсюдження, перетворення та споживання.

У Законі України «Про інформацію» міститься таке визначення: «інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [1].

В міжнародному праві категорія інформації розглядається як власне право на інформацію про необхідну поведінку суб'єктів та як об'єкт домовленостей суб'єктів щодо використання інформації конкретного змісту, виду, форми [4].

Як слушно підкреслює Б.А. Кормич, саме людина є кінцевим споживачем будь-яких даних і відомостей і завдяки своєму мисленню вона здатна перетворювати сукупність даних на те, що вважається інформацією [6, С. 8].

З огляду на це, інформацію варто розуміти не тільки як об'єкт, який потенційно містить відомості, наприклад, як статтю або повідомлення, але і як процес взаємодії суб'єкта з об'єктом, який він досліджує, тобто як процес, що потребує участі суб'єкта. Інформація нерозривно пов'язана не тільки з тим об'єктом, який вивчається, але і з суб'єктивними особливостями тієї людини, яка її отримує – саме від цих особливостей буде залежати реакція людини та наступні дії. Будь-яке вираження людиною думки, будь-яка її комунікація, за своєю суттю є її прагненням вплинути на вчинки та думки інших людей, але ступінь цього впливу і його результат (певні дії) визначається не тільки самою людиною, але і тим, кому висловлюється ця думка.

При цьому свобода інформації не обмежується лише функцією отримання інформації людиною. Свобода інформації є складовою свободи людини і істотно впливає на її здійснення. Для реалізації своєї свободи людина поповнює наявну у неї інформацію, наприклад, шляхом обміну нею з іншими людьми, виробляє нову інформацію, тобто бере активну участь у комунікації, у соціальній взаємодії, тому уявляється, що без інформації навряд можливою є сама людина як соціальна істота.

Інформаційні права є необхідними умовами побудови життя людини в цивілізованому суспільстві та демократичній дер-

жаві. Велике значення в такому суспільстві, у тому числі для реалізації прав людини, має право на участь, яке безпосередньо пов'язане з інформацією, її обміном, свободою інформації. Це право є ключовим для реалізації інших прав людини, тому що забезпечує прозорість, підзвітність та можливість для громадян брати активну участь у суспільному житті, контролювати дії влади та впливати на прийняття рішень, що їх стосуються, брати участь в управлінні державними справами.

Право на участь є фундаментальним аспектом забезпечення людської гідності та всебічного розвитку особистості в сучасному інформаційному суспільстві. Реалізація права на участь є потужним інструментом для забезпечення інших фундаментальних прав і свобод. Доступ до достовірної інформації дозволяє громадянам приймати обґрунтовані рішення у сферах охорони здоров'я, освіти, працевлаштування тощо. Свобода вираження поглядів та можливість вільно поширювати інформацію сприяє розвитку демократії, плюралізму думок та відкритого діалогу.

Саме поняття «участь» набуває поширення у практиці та в науці. Під цим поняттям розуміється безперервний процес, що включає в себе обмін інформацією та діалог між людьми, між людьми та державою («право на участь», «право участі» у широкому сенсі), а також участь (можливість участі) індивіда в управлінні державними справами («право на участь» у вузькому сенсі). Так, згідно з Конституцією України, право на участь в управлінні державними справами є гарантованою можливістю брати участь в управлінні своєю державою, у прийнятті законів та інших рішень з питань загальнодержавного та місцевого значення шляхом голосування при проведенні всеукраїнського та місцевого референдумів, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також право на рівний доступ кожного до державної служби у своїй країні.

Право на участь варто розглядати не тільки з позиції державно-управлінського аспекту, а ширше: як право на участь у культурному житті, у обміні інформацією,

у прийнятті соціально значущих рішень. Про це стверджують й інші дослідники, вказуючи, що права на участь варіюються від прав на інформацію до прав на участь в управлінні державними справами і прав на спільне прийняття рішень, зазначаючи також, що інформаційні права є найслабшою формою прав участі [10].

Одним з найважливіших аспектів права на участь є, напевно, право на політичну та громадську участь, яке відіграє визначну роль у стимулюванні розвитку демократичного врядування, у просуванні верховенства права, соціальної інтеграції та економічного розвитку, а також у реалізації та захисті всіх прав людини. Право на участь у політичному та громадському житті має важливе значення для розширення можливостей окремих осіб і груп осіб, для усунення дискримінації. Проте сьогодні залишається чимало перешкод для реалізації права на участь, зокрема, для рівноправної політичної та громадської участі, які можуть включати пряму та непряму дискримінацію за такими ознаками, як раса, колір шкіри, походження, стать, релігія, мова, погляди, майновий стан, громадянство чи інший статус.

Право на участь виступає як важлива передумова для повної та ефективної реалізації всього спектру прав людини. Забезпечення цього права вимагає від держав створення сприятливого правового та інституційного середовища, підтримки медіаграмотності населення, забезпечення вільного доступу до інформаційних технологій та захисту від цензури та дезінформації. Інвестування в розвиток інформаційних прав людини є інвестицією в стабільне, демократичне та справедливе суспільство, де кожна людина має можливість повноцінно реалізувати свій потенціал.

Право на участь в управлінні державними справами здійснюється через систему інститутів безпосередньої демократії і включає певний набір правомочностей, як то: свобода зборів, свобода друку, свобода слова, виборче право, право петицій, право на референдум, право на заняття державних посад, право об'єднуватися в громадські організації, можливість оскарження дій посадових осіб до суду та деякі інші [7].

Безумовно, право на участь нерозривно пов'язане з іншими правами людини, такими як право на мирні зібрання та об'єднання, свобода переконань і їх вираження, право на освіту. Ефективна участь завжди залежить від доступу громадськості до достовірної та повної інформації.

Вважаємо, що ефективнішій реалізації права на участь може слугувати право на правду як запорука забезпечення захисту від цензури та дезінформації, заклики про забезпечення права на правду сьогодні зустрічаються все частіше.

Втім, що розуміється під цим правом, що розуміється під «правдою», які складові такого права, як воно може бути реалізоване, чи може воно бути обмежене, кого стосується право на правду, чи є воно інформаційним, як це право співвідноситься з інформаційними правами людини, - всі ці питання, не дивлячись на значні розробки та певні закріплення, залишаються відкритими.

В міжнародному праві право на правду здебільшого розуміється через призму міжнародного гуманітарного права: право на правду (або право на встановлення істини) визначається в міжнародно-правових документах як право жертв знати правду, про нього, зокрема, йдеться у Додатковому протоколі I до Женевських конвенцій (статті 32 та 33) й Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (стаття 24). В цих документах встановлюється право родичів пропалих або зниклих дізнатися про долю та місце знаходження своїх близьких [2]. Право на правду вважається однією із заборук відновлення прав жертв конфлікту, покладення краю безкарності, тому в низці резолюцій ООН вітається створення у державах особливих судових та несудових механізмів, зокрема, комісій по встановленню істини і примирення, для розслідування порушень прав людини і міжнародного гуманітарного права [8]. У праві на правду реалізуються право на захист, право на ефективне розслідування, перевірку фактів та публічне оприлюднення правди, а також право на відшкодування. Крім жертв та їх сімей, суспільство також має право знати правду про порушення прав людини [8]. З огляду



на це, виникає наступне питання: чи стосується право на правду тільки жертв, чи потрібно його розглядати тільки у площині міжнародного гуманітарного права, або воно стосується й інших осіб?

Уявляється, що право на правду є ширшим. Вважаємо, що спершу варто звернутися до визначення поняття «правда».

Правда є об'єктивною реальністю, що не залежить від спостерігача або від суб'єктивного сприйняття; синонімом цього слова є слово «істина» – «те, що є, те, що існує» [3]. Втім деякі дослідники не вважають ці слова синонімами, наголошуючи, що слово «правда» пов'язане переважно з моральною та соціально-правовою сферами, тоді як «істина» має ширше значення: те, що відповідає фактам, є «насправді» («реально») [5].

Зустрічаються і такі визначення: істина є більш загальним і філософським терміном, що описує стан або факт, який відповідає реальності, вона може включати в себе об'єктивний факт, який можна довести, виражати певний стан речей, що є правильним, тоді як правда вказує на фактичну інформацію або подію, яка може бути перевірена і відповідає дійсності, може використовуватися для опису конкретних подій, документів тощо. Хоча «істина» і «правда» можуть використовуватись в різних контекстах і вимагати різних підходів до розуміння, проте і істина, і правда спрямовані на відображення об'єктивної дійсності. Вони є філософськими категоріями, де істина розглядається як більш абстрактне поняття, а правда є конкретнішим поняттям і здебільшого вимірюваним. У повсякденному ж житті ці терміни часто використовуються як взаємозамінні [5].

Уявляється, що право на правду є інформаційним правом, проте тут виникає низка питань: чи усіляка інформація є правдою (вбачається, що не вся інформація може вважатися правдою), хто є носієм правди, про яку саме правду йдеться (адже якщо правда – це інформація, то не усіляка інформація може бути розповсюджена), чи є право на правду правом на вираження поглядів, чи є воно тільки правом знати правду або ж і правом доносити правду, чи можна його обмежувати (уяв-

ляється, що так, як і інші інформаційні права), чи є право на участь правом знати правду, правом її розповсюджувати, та ще одне філософське питання: що робити, якщо правда «у кожного своя»? І ось тут варто враховувати відмінність між істиною і правдою, про яку йшлося вище [5], і уявляється, що варто бути вкрай обережним, аби правом на участь (у широкому значенні) не зашкодити правам інших людей.

У державно-управлінському аспекті право на участь є однією із заporук розвитку демократії та відкритого суспільства. У розвинутих демократичних суспільствах право на участь у формах політичної активності, що ініційовані громадянами, зростає і підтримується. В реалізації цього права важливою є не тільки наявність нормативного та інституційного механізму реалізації, а й здатність індивідів активно використовувати свої права і свободи, механізми та інститути демократії, адже, врешті-решт, у більшості випадків саме від активної участі особи залежить реалізація її прав і свобод.

**Висновки і перспективи.** Інформаційні права людини є правами людини в сфері інформації, якими вона наділена в силу самого факту приналежності до людського роду, вони обумовлені природою людини і є життєвою необхідністю самовираження особистості.

Інформаційні права є необхідними умовами побудови життя людини в цивілізованому суспільстві. Велике значення в такому суспільстві має право на участь, яке пов'язане із інформацією, її обміном, свободою інформації. Право на участь є ключовим для реалізації інших прав людини, тому що забезпечує прозорість, підзвітність та можливість для громадян брати активну участь у суспільному житті, контролювати дії влади та впливати на прийняття рішень, що їх стосуються, брати участь в управлінні державними справами.

Право на участь варто розглядати не тільки з позиції державно-управлінського аспекту, а ширше: як право на участь у культурному житті, у обміні інформацією, у прийнятті соціально значущих рішень.

Одним з найважливіших аспектів права на участь є право на політичну та громад-

ську участь, що відіграє визначну роль у стимулюванні розвитку демократичного врядування, у просуванні верховенства права, у реалізації та захисті всіх прав людини. Право на участь має реалізовуватись таким чином, щоб не зашкодити правам інших людей.

Забезпечення права на участь вимагає від держав створення сприятливого правового та інституційного середовища, підтримки медіаграмотності населення, забезпечення вільного доступу до інформаційних технологій та права на правду як запоруки захисту від цензури та дезінформації.

Право на правду є інформаційним правом, забезпечення його реалізації потребує вирішення низки питань: чи усіяка інформація є правдою (навіть), хто є носієм правди, про яку саме правду йдеться (адже якщо правда – це інформація, то не усіяка інформація може бути розповсюджена), чи є право на правду правом на вираження поглядів, чи є воно тільки правом знати правду або ж і правом доносити правду, чи можна його обмежувати (як і інші інформаційні права)?

#### Список використаних джерел:

1. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 1125 UNTS 3, entered into force December 7, 1978. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_I54#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_I54#Text)
3. Відносна істина. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. К.: Абрис, 2002. 742 с.; Encyclopedia of Philosophy, Vol.2, «Coherence Theory of Truth», Alan R. White, pp. 130–31 (Macmillan, 1969).
4. Забара І. М. Міжнародне інформаційне право: актуальні проблеми. Наукова доповідь. К., 2011. 23с.
5. Істина vs правда? Католицький Вісник. 2014. № 17. URL: <https://credo.pro/2014/09/122759>
6. Кормич Б. А. Інформаційне право. Харків: БУРУН і К, 2011. 334с.
7. Пилип В.В. Феномен права громадян брати участь в управлінні державними справами у демократичній державі та адміністративному праві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 830 – 833. URL: [http://www.lsej.org.ua/6\\_2023/200.pdf](http://www.lsej.org.ua/6_2023/200.pdf); Дахова І.І. Участь громадян в управлінні державними справами. Форум права. 2014. № 3. С. 102–109. URL: [http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12352/1/Dahova\\_102-109.pdf](http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12352/1/Dahova_102-109.pdf); Головка В.В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації громадянами України права на участь в управлінні державними справами: Дис... канд. юрид. наук, 12.00.07. К., 2017. 269 с.
8. Право на правду: Copyright. 2025 Відкритий Православний Університет. URL: <https://oou.org.ua/2021/11/15/pravo-na-pravdu/>
9. Das Recht auf Information - Wichtig für Natur- und Umweltschutz. URL: <http://www.vorarlberg.naturfreunde.at/Berichte/detail/29948>.
10. Michael Kröll, Allgemeiner personalvertretungsrechtlicher Informationsanspruch, PersR 6/2019, 40 URL: [www.bund-verlag.de/personalrat/lexikon/informationsrechte?srsltid=AfmBOopYQ09PaITV2RaWiBrpuZrOUWrB6HDsC4ZFbMDeqPK3xdGy-xS6](http://www.bund-verlag.de/personalrat/lexikon/informationsrechte?srsltid=AfmBOopYQ09PaITV2RaWiBrpuZrOUWrB6HDsC4ZFbMDeqPK3xdGy-xS6)
11. Roger J. R. Levesque Informational Rights. URL: [www.springerreference.com/docs/html/chapterdbid/329878.html](http://www.springerreference.com/docs/html/chapterdbid/329878.html).
12. Wolfgang Bergmann Recht auf Information als «irrig Ansicht» URL: [derstandard.at/1342139162869/Recht-auf-Information-als-irrig-Ansicht](http://derstandard.at/1342139162869/Recht-auf-Information-als-irrig-Ansicht).

#### **Voitovych P. Eligibility and informational rights: state and administrative aspect**

*The article is devoted to the study of eligibility and its place in the system of informational rights and the right to the truth as a guarantee of protection against censorship and disinformation and as a guarantee of the realization of eligibility. Based on the analysis, it was established that informational rights are human rights in the field of information, a person has these rights by virtue of the very fact of belonging to the human race, they are necessary conditions for building a person's life in a civilized society, in which the eligibility, which is related to information, its exchange, and freedom of information, is of great importance. The author emphasizes that eligibility is a key to the realization of other human rights, provides*

*transparency, accountability, and the opportunity for citizens to actively participate in public life, control the actions of the authorities and influence the decision-making that concerns them, and participate in the management of public affairs. The conclusions are drawn that eligibility should be considered not only from the perspective of the state-administrative aspect, but also as the right to participate in cultural life, in the exchange of information, in making socially significant decisions. The author also emphasizes that one of the most important aspects of eligibility is the right to political and public participation, which plays a significant role in stimulating the development of democratic governance, in promoting the rule of law, in the realization and protection of all human rights; eligibility should be realized in such a way as not to harm the rights of other people. The author concludes that ensuring eligibility requires states to create a favorable legal and institutional environment, support media literacy, ensure free access to information and technologies and the right to the truth as a guarantee of protection against censorship and disinformation. The author also concludes that the right to the truth is an informational right, and ensuring its realization requires resolving a number of theoretical and practical issues.*

**Key words:** *eligibility, right to the truth, informational rights, freedom of information, human rights, participation in the management of public affairs, democracy, public policy, governance, information.*